

Sanomalehden luuranko

PIETILÄ, Kauko & SONDERMANN, Klaus. Sanomalehden yhteiskunta. Yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitos, julkaisu nro 5. Vastapaino, Tampere 1994. 350 s.

Yhteiskuntatutkijat Kauko Pietilä ja Klaus Sondermann voivat tyytyväisenä heilutella kellastunutta tiistai-Hesariaan vuodelta 1987: siinä on yhteiskunta, joka on oikeassa mittakaavassa. Se ei ole niin suuri ettei se mahtuisi tutkijan työpöydälle, mutta silti siinä on riittävästi aineksia useiden vuosien mittaamiseen ja eritelyyn.

Juuri oikeamittakaavaisen yhteiskunnan etsiminen johdatti tutkijat Helsingin Sanomien pariin ja tekemään yhdestä sen numerosta ainutlaatuisen empiirisen tutkimuksen. 350-sivuinen raportti *Sanomalehden yhteiskunta* on tutkimusmenetelmiensä kehittämisessä arvatenkin vaatinut huikean määrän yrityksiä ja erehdyksiä, joilla lukijaa ei enää rasiteta. Silti keskivertolukija hyttyy sivun 180 paikkeilla, hyppää loput analyysit yli ja lukee enää yhteenvetokappaleen. Ominakeinen uutta luova empiria vaatii herkeämätöntä tarkkaavaisuutta ja palaamista kirjan alkupuolella tehtyihin määrittelyihin, eikä silti ole helppo hahmottaa, mitä analyysit lopulta kuvaavat.

Pietilä ja Sondermann eivät tarkoita 46-sivuisen sanomalehtensä oikeamittakaavaisuudella pelkkää käteensopivuutta ja monipuolista sisältöä. He uskovat löytäneensä siitä yhteiskunnan, jossa yhteiskuntarakenteita ja yksilöiden toimintaa voi tarkastella yhteismitallisesti — seikka johon yhteiskuntatutkimus ei tutkijoiden mukaan yleensä ole pystynyt.

Jos lehti määritellään yhteiskunnaksi, voidaan tietysti kysyä mitä sitten on totellisuus lehden ympärillä. Pietilän ja

Sondermannin mukaan sekin on yhteiskunta: Hesari on yksi yhteiskunta, pörssi toinen (37). Juuri tällaisessa yhteiskuntajäsennyksessä on oikeamittakaavaisuuden ydin. Kun hylätään ajatus, että yksilöt toimisivat yhteiskunnassa ja sanotaan sen sijaan, että yksilöiden toiminta on yhteiskunta, häviää rakenteiden ja yksilötoiminnan yhteismitattomuus. Tällä tavoin katsottuna HS:n yhteiskunta näyttätyy 5500 eri toimijan (mukana ilmoitukset) vuorovaikutuksen verkostona, jonka kanssa asettuu kontaktiin potentiaalisti 1,34 miljoonan ihmisen yleisö.

Tätä yhteiskuntaa tutkijat lähtevät karttoittamaan. He asettavat tavoitteekseen "selvittää empiirisesti, mikä tai millainen yhteiskunta joukkoviestinnässä asetetaan kompleksiin tavalla tai toisella osallisten kesken heidän keskinäisessä eli sosiaalisessa toiminnassaan" (23-24). Yhteiskuntatieteiden ikuisuusongelma rakenteiden makronäkökulman ja yksilötoiminnan mikronäkökulman yhteismitattomuudesta on näin vihdoin ratkaistu — vai onko?

Yleisö ja vietit

Katsotaanpa ensin miten tutkijat jäsentävät yhteiskuntaansa. He erottavat A-puolen, joka koostuu lehdessä esiintyvistä toimijoista sekä B-puolen, joka koostuu lehden yleisöstä. Näiden puolten välissä on lehti itse. Sen tehtävänä on saattaa A- ja B-puoli sivuilleen samaan "aikatilaan". Juuri tässä A- ja B-puolen kohtaamisen välittämiseksi toteutuu tutkijoiden mukaan lehden erityinen yhteiskunnallistava funktio (46).

Jako toimijoiden A-puoleen ja yleisön B-puoleen on tutkimuksessa keskeinen. Yhtäältä sen avulla luodaan yleisö-lehti-toimijat -jäsenyys, joka mahdollistaa hieinan narratologista tutkimustapaa muistuttavan, lukijoiden puhuttelua kuvaavan erittelyn. Tässä se toimii hyvin. Sen sijaan jaon kytkeminen joukkoviestinnän arvostelun kahteen suuntaukseen, sanoamme yleisökeskeiseen ja arvokes-

keiseen, tuntuu oudolta. Totta on, että arvostelussa voidaan erottaa paternalistinen, arvoperustainen valistuskoulu-kunta sekä yleisön kiinnostuksesta ja tarpeista lähtevä koulukunta. Pietilä ja Sondermann antavat kuitenkin ymmärtää, että myös lehden sivuilla esiintyvien toimijoiden intressinä olisi informatiivinen valistuksen ohjelma, kun taas yleisön intressinä olisi viettiiytytyksen saaminen. Tutkijoiden mukaan ideaalina olisi, että sanomalehdessä B-puolen vietit ja tyydytykset voisivat yhteiskunnallistua ja A-puolen arvot inhimillistyä. Tämä on yksi premissi, josta lähtien tutkijat arvioivat lehden suoritusta. (40-48)

Mutta entäpä jos A-puolen intressinä ovatkin viettitarpeet, vaikkapa julkisuuden henkilön narsismi, ja B-puolen intressinä valistus, vaikkapa tiedon hankkiminen arvoniisäveron vaikutuksista? Kaatuuko kritiikiltä pohja, jos yleisö ei haekaan lehdestä viettiiytytystä eivätkä toimijat tuputa tietojaan ja arvojaan? Vastaus jälkimmäiseen kysymykseen on kielteinen, koska käsillä oleva tutkimus ja kritiikki eivät niinkään perustu yleisön ja toimijoiden tavoitteisiin kuin vuorovaikutuksen määrän ja laadun monipuolisuuteen. Lehden yhteiskunnallistava suoritus on hyvä, kun kaikki tahot tasapuolisesti pääsevät tekemään aloitteita ja vastaamaan.

Analyysseissä toimijoita ja niiden tekoja kuvataan sosiologisten käsitteiden avulla. Näin syntyy uudenlainen, toimijoiden vuorovaikutukseen keskittyvä sanomalehtikuva ja sanomalehtikritiikin ohjelma. Kun Tarmo Malmbergin Journalismikritiikki (1984) asetti kritiikkinsä pohjaksi Otto Grothin käsityksen journalismin olemuksesta, perustavat Pietilä ja Sondermann kritiikkinsä Georg Simmelin yhteiskuntakäsitteeseen.

Simmelin yhteiskuntakäsitteestä johdettu kysymyksenasettelu on luonteeltaan niin yleinen, että sen perusteella ei juuri voi kuvitella, miten lehteä pitäisi tutkia. Tutkimuksen kiinnostavinta antia ovatkin siinä kehitetyt konkreettiset analyysivälineet. Niiden avulla tutkijat pysty-

vät jäsentämään sanomalehtikompleksia ja tekemään havaintoja lehdessä esiintyvistä toimijoista ja niiden toimista.

Siirtoja ja kenttiä

Tutkimuksen alkupuoli kuvaa HS:n yhteiskunnan 'väestöä' ja 'asuinpaikkaa' tilastollisesti. Lukija saa tietää uutisten keskipituuden olevan 28,1 palstasenttiä ja lehden väestön jakautuvan tasaisesti eri toimialoille. Urheilijoita tosin on huomattavan paljon, mille sillekin on luonnollinen selityksensä (tuloluettelot).

Tutkimuksen edetessä eritellyt hienojakoistuvat ja tulevat samalla kiinnostavammiksi. Loppua kohden ei mitata enää asioita, jotka havaitsisi lehteä selaillemalla muutenkin, vaan analyysit perustuvat teoreettisempiin kysymyksiin ja muutujiin. Koko ajan erittely hyödyntää myös määrällisiä menetelmiä: luokitellusta aineistosta esitetään jakautumia ja ristiintaulukoita, lasketaan indeksejä ja tehdään faktorianalyyskejä. Tuloksia havainnollistetaan taulukoilla ja diagrammeilla.

Tutkimuksen tapa hahmottaa HS-yhteiskunta lehden ja siinä esiintyvien toimijoiden peliksi tuottaa käyttökelpoisia analyysivälineitä. Esimerkiksi siirron käsite on kaikessa yksinkertaisuudessaan perustava: kysymys on siirrosta, kun joku tai jokin tekee jotain. Virkkeessä "Hirvi kuoli, auto romuttui ja kuusi ihmistä vietiin sairaalaan" on kaksi siirtoa. Ensiksi se siirto, että joku vei ihmiset sairaalaan ja toiseksi HS:n asiasta kertova puheteke. Siirron käsitteen avulla tutkijat voivat mitata, ketkä HS-yhteiskunnassa toimivat. Edelleen siirtojen tilallista ja ajallista sijoittamista, siirtojen osoittamista ja kohdistamista sekä siirtojen laatua erittelemällä voidaan kuvata HS-yhteiskunta monenlaisten pelien ja vuorovaikutusten verkostona.

Toinen oivaltava erittely kuvaa siirtojen paikantamista lehden ytimeen, sisäkenttään ja ulkokenttään. Tämä jako perustuu erilaisten referointitekniikoiden erittelyyn. Lehtihän on suurimmaksi osaksi esitystä

esityksistä. Lähdehenkilöt kertovat lehdelle asioita, ja lehti kertoo niistä edelleen lukijoilleen. Kenttäjako tuo erittelyn lähelle narratologista uutisanalyysiä, jossa jutuista hahmotetaan toimijoiden suhteita uutisen 'kertojaan'. Samaan tapaan kuin narratologiassa suhde kertojaan riippuu käytetystä referointitekniikasta, siitä määräytyy Pietilän ja Sondermannin tutkimuksessa millä kentällä toimija tekee siirtönsä.

Kun lehti esittää asioita omilla nimisään, ollaan ydinkentällä. Sisäkenttä tarkoittaa näkyvästi referoitua, joko suoraa tai epäsuoraa esitystä. Ulkokenttä tarkoittaa lehden ulkopuolella tehtyjä siirtoja. Ytimessä ja sisäkentässä siirrot ovat puhetekeja, ulkokentällä tehdään myös muunlaisia siirtoja. Eri kentät ovat merkityksellisiä sikäli, että ytimessä suhde lukijoihin on intiimein, sisäkentällä on vielä 'keskusteluhyteys', mutta ulkokentällä siirtoja tekeviä vain tarkkaillaan ja asemoidaan.

Jako eri kenttiin on periaatteiltaan selkeä, mutta epäselviä tapauksia on paljon. Kuuluuko esimerkiksi uutiselle tyypillisessä johtolauseettomassa epäsuorassa esityksessä tehty siirto sisäkenttään vai ytimeen? Jos sen katsotaan kuuluvan sisäkenttään, niin millaisten seikkojen perusteella tällaisen esitystavan voi erottaa kertojan esityksestä, jossa siirto puolestaan kuuluisi ytimeen? Tällaisia ongelmia raportissa ei pohdita, vaan annetaan kuva, että luokittelu olisi ollut suhteellisen yksiselitteistä. Reliabiliteettitestiä antama noin 80 prosentin tulos (65) viittaaakin siihen, että luokittelun yhdenmukaisuudessa on onnistuttu kohtalaisesti.

Tutkijat erittelevät toimintaa sen mukaan, onko kyse kokonaisuuden näkökulmasta lähtevästä positiivisesta pelistä vai erityisedusta lähtevästä negatiivisesta pelistä. Positiivinen peli voi olla esimerkiksi yhdenmukaistamista, järjestyttymistä, me-tietoisuuden muodostusta ja negatiivinen peli vastaavasti erilaistumista, alistusta ja leirien muodostamista (113). Tällä ja muilla vastaavilla

erittelyillä tullaan siihen tulokseen, että HS suosii lähentävää positiivista toimintaa. Positiivisia siirtoja on ensinnäkin paljon negatiivisia enemmän ja lisäksi niitä tehdään myös sisäkentässä ja ytimessä kun negatiiviset siirrot tehdään lähinnä ulkokentässä. Positiivisesti pelaavista toimijoista ytimeen pääsevät perinteisen Gemeinschaft-yhteiskunnallistumisen edustajat: ei-organisaatiot, paikalliset ja suomalaiset. Moderni Gesellschaft puolestaan sijoittuu sisäkenttään. (150)

Varsinainen moderni yhteiskunta toteutuu siis lehden sisäkentässä, jossa siirtoja tekevät erityisesti organisaatiot ja niiden edustajat. Modernin yhteiskunnan yksittäiset ihmiset puolestaan saavat äänensä kuuluville mielipideosastoon kirjoittamallaan jutuilla. Koska lehti kuitenkin suosii positiivisia pelejä negatiivisten kustannuksella kyse ei tutkijoiden mielestä ole siitä "avoimin silmin" toteutuvasta vuorovaikutuksesta, jota ideaalisen yhteiskunnan pitäisi heistä olla (154).

Muistiinpanot suoraan lehteen?

Kovimman kritiikin tutkijat antavat HS:lle siitä, että se tyytyy seuraamaan tapahtumia sivusta. Lehden siirrot eivät kohdistu asioihin vaan toimijoihin, ja silloinkin lehti yleensä vain toteaa jonkun sanoneen jotain. Lehti ei pohdi eikä tivaa. Pietilän ja Sondermannin mielestä lehden tehtävä yleisönsä edustajana olisi kysyä lisäkysymyksiä ja vaatia selvennyksiä. Tutkijoiden mukaan tällainen journalismi toteutuu paremmin paikallisradion ohjelmassa, jossa toimittaja keskustelelee studioon soittavien ihmisten kanssa. Kun soittaja esimerkiksi haluaa, että kaupat pidettäisiin ostosten helpottamiseksi auki myös sunnuntaisin, ei toimittaja tyydy tähän vaan esittää jatkokysymyksen kaupan työntekijöiden oikeudesta viikonloppuvapaisiin (325-326).

Tutkijoiden ideaalina näyttäisi olevan sanomalehti, jossa toimijoina olisivat yksityiset ihmiset, eivät organisaatiot tai niiden edustajat (97). Edelleen lehden

pitäisi tutkijoiden mielestä ottaa kantaa näiden henkilöiden esittämiin puheenvuoroihin, kysyä lisätietoja ja väittää vastaan. Näin siis yhteiskunnan eri jäsenet kohtaisivat tasavertaisina lehden välittämässä vuorovaikutuksessa.

Mutta osuuko tutkijoiden kritiikki kohdalleen? Onko tasavertainen vuorovaikutus sitä, että organisaatiot puretaan henkilöiksi, joiden kanssa käydään tasaveroista keskustelua ei vain raportoiden vaan myös osallistuen. Rohkenen epäillä.

Mitä siitä tulisi, jos lehti alkaisi muistuttaa radion puhelinkontaktiohjelmaa? Toimittajalta tämä ei vaatisi nykyistä suurempaa panosta niin kuin Pietilä ja Sondermann antavat ymmärtää. Päinvastoin. Silloin riittäisi, että toimittaja kirjoittaisi haastattelumuistiinpanonsa selaisenaan lehteen. Haastattelutilanne ja osittain tiedotustilaisuudetkin ovat juuri sellaista tasaveroista vuorovaikutusta, jota tutkijat kaipaavat. Haastateltava, lihallinen ihminen, esittää asiaansa, toimittaja keskeyttää, vaatii tarkennuksia, esittää lisäkysymyksiä ja väittää vastaan. Tällaisten kysymysten esittäminen on toinen puoli toimittajan ammattitaitoa; toinen puoli — ja tämän tutkijat unohtavat — on keskeisten seikkojen seulominen kaikesta aineistosotkusta.

Tämä unohtus näkyy kautta koko tutkimuksen. Erittelyvälineillä ei saada otetta siitä, kuinka syväälle aiheen problematiikkaan toimittaja on onnistunut jutusaan pureutumaan. Se ei mittaa, onko jutun kysymyksenasettelu älykäs tai relevantti tai sanooko haastateltu jotain sellaista, joka lukijoiden on hyvä tietää, mutta haastateltu itse ei ehkä olisi halunnut sanoa. Tutkimus huomioi ainoastaan sen tyyppisiä asioita kuin arvioiko lehti omissa nimissään ministerin puhelta vai tolaako se sitaatin päätteeksi vain ”ministeri sanoi”. Selvää on, että suurin osa lehden vastauksia on tyyppiä ”ministeri sanoi”, mutta mikä on lopulta tämän seikan merkitys? Eikö lehden panos voi olla suuri silloinkin, kun se asemoi ministeriä vaikka vain yhdellä terävällä siirrolla tai

pelkästään järjestelemällä ministerin omia siirtoja sopivasti. Vastaavasti useatkaan latteat asemoinnit eivät osoita korkeaa vuorovaikutuspanosta. Tällaisissa tapauksissa mittareiden rajallisuus on ilmeinen.

Peliä ilman panoksia

Tutkimus kartoittaa siis mittareillaan lehden välittämän vuorovaikutuksen muotoa ja määrää, ei sen sisältöä. Näinhän piti ollakin, sillä tutkimus ei ollut kiinnostunut kulttuurista, merkeistä ja merkityssuhteista. Sen sijaan etsittiin yhteiskuntaa, yleisön B-puolen ja toimijoiden A-puolen vuorovaikutusta. (26-48)

Asettamansa tehtävän tutkimus siis täyttää, mutta oliko tehtävä oikea? Mitä järkeä on määritellä yhteiskunta vuorovaikutukseksi ilman sisältöä, peleiksi ilman panoksia? Yksi perustelu sisältyy tutkijoiden tavoitteeseen löytää oikeamittakaavainen yhteiskunta. Kun yksilötoiminnan ylittävä kulttuurinen rakenne, merkitysympäristö tai elämänmuoto sulkeistetaan tarkastelusta, mittakaavaongelmaa ei tule — mutta kuvakin jää osittaiseksi. Teoreettisin käsittein hahmotettu vuorovaikutus irtaantuu niistä sosiaalisista käytännöistä, joissa se tapahtuu. Siirron mieli siirtäjän itsensä kannalta (mikronäkökulma) jää selvittämättä. Samalla jää tutkimatta myös se yhteiskunnalliskulttuurinen konteksti, jossa siirtoja tehdään (makronäkökulma). Makronäkökulman A-asenteen ja mikronäkökulman B-asenteen sijasta tutkijat ovat valinneet yhteiskuntatieteilijän Y-asenteen. Yhteiskuntatieteiden mittakaavaongelman ratkaisu sulkeistamalla sekä makro- että mikronäkökulma on lopulta vain näennäisratkaisu.

Toinen ja pätevämpi perustelu liittyy työn omaan mittakaavaan: koko kulttuuriyhteiskunnallisen kompleksin analysoiminen lehdestä olisi ollut mieleton urakka. Keskittymällä vuorovaikutuksen muodolliseen puoleen on pystytty kehittämään toimivia analyysivälineitä ja saatu myös kiinnostavia tuloksia.

Yhteiskuntakäsitteen ahtaasta rajauksesta huolimatta tutkimus itse on pikemminkin laava kuin tiukka. Tutkijat käyvät muuttujillaan käsiksi lehden koko tekstimassaan (mainokset ja luettelot tosin suljetaan osasta tarkastelua pois). Tästä seuraa määrälliselle tutkimukselle yleensäkin luonteenomainen tulosten abstraktius. Kun toimijoiden siirrot luokitellaan samalla lailla pääkirjoituksista, uutisista ja menovinkeistä, tulokset kertovat keskimääräisiä tietoja koko lehdestä eivätkä lajityyppien erot tule näkyviin. Esimerkiksi lehden oma ’puhe’ koodataan samalla tavalla ydinkenttään riippumatta siitä, onko puhe pääkirjoituksessa vai uutisessa. Kuitenkin sillä on näissä juttutyypeissä hyvin erilaiset funktiot. On ymmärrettävää, että esimerkiksi lehden ’vastaukset’ ovat uutisissa toteavia ja pääkirjoituksissa asemoivia. Koko aineiston tarkastelu kuitenkin osoittaa vain keskimääräisiä jakaumia.

Jatkossa voisikin olla hedelmällistä tarkastella sanomalehden jotain rajattua kokonaisuutta, esimerkiksi pääkirjoituksia, ja tutkia vuorovaikutusta niissä. Tällöin määrällisiin tuloksiin vaikuttavat seikat olisi helpompi pitää hallussa. Esitettyjen analyysivälineiden (esim. ydin/sisäkenttä/uikokenttä -jako) avulla voitaisiin myös vertailla eri juttutyyppiä ja pohtia niiden funktioita lehdestä. Tällaiset genrelähtöiset mahdollisuudet jätetään tutkimuksessa vielä hyödyntämättä.

Edelleen projektia voisi jatkaa täydentämällä sitä kulttuurisella, ymmärtävällä tutkimusotteella. Pietilän ja Sondermannin esittämät analyysivälineet voisivat toimia metodisena perustana, jonka varassa olisi mahdollista tutkia, miten lukijoita puhutellaan jonkin tietyn aihealueen yhteydessä ja miten eri toimijat siinä asemoituvat.

Yhteiskuntakäsitteen kapean rajauksen vuoksi Pietilä ja Sondermann piirtävät sanomalehden yhteiskunnan sijasta sanomalehden luurangon, joka rakentuu muodollisista, teoreettisin käsittein määritellyistä vuorovaikutuspiirteistä. Hyvä niin, sillä näin luurankoon on saatu

riittävästi tukevuutta myöhempiä, ehkä tarkemmin johonkin erityiskysymykseen porautuvia tutkimuksia varten. Uskoisin että semioottis-hermeneuttisin välinein luurangolle saataisiin hieman lihaa ympärille ja ripauksella genreteoriaa vielä sopiva rusketus pintaan.

Numeraalista arviointia

Koska kirjoitelmani pitäisi olla esittelyn lisäksi myös kritiikki, arvioin tutkimusta vielä viidellä mittarilla, joista kustakin voi saada pisteitä nolasta kolmeen:

Esitystapa: Kirjan kieli on sujuvaa ja elävää mutta abstraktia. Teoreettisten yleistysten sitomisessa lehden konkreettina on toivomisen varaa. Juttuesimerkit havainnollistavat hyvin. Graafiset esityksetkin ovat selkeitä, mutta niiden perustana olevien analyysien mutkikkouden takia ne ovat usein vaikeasti ymmärrettäviä. Kirjan jäsentely on johdonmukainen. Useiden samantapaisia asioita hieman eri tavoin mittaavien analyysien seuraaminen käy lukijalle kuitenkin rasakaaksi. 1 piste.

Innovatiivisuus: Tutkimuksen asetelma on erittäin omaperäinen ja kehitetyt tutkimusmenetelmät kekseliäitä. Täydet 3 pistettä.

Metodien toimivuus: Tutkimuksen metodit osuvat hyvin tutkimustehtävään. Lisäksi osa niistä vaikuttaa käyttökelpoiselta hieman eri tavoin suuntautuneisiin tutkimuksiinkin. Tutkimustehtävän rajauksen vuoksi metodit kuvaavat kuitenkin pelkkää vuorovaikutuksen sosiologisesti määriteltyä muotoa ja niiden pätevyysalue jää tämän vuoksi kapeaksi. 1,5 pistettä.

Kriittikin pätevyys: Tutkimus esittää lukuisten mittareiden nojalla kritiikkiä HS:n suorituksesta vuorovaikutuksen välittäjänä. Lehden suorituksen arvioinnin vaikeuden vuoksi on piste annettava jo siitä, että arvioita ylipäättään pystytään esittämään. Tutkimustehtävän rajauksen kapeuden vuoksi tulosten yleistäminen lehden kokonaissuorituksen arviointiksi on uskaliaista. Tutkimus ei saa vakuuttu-

neeksi siitä, että lehti olisi nykyistä parempi, jos kaikki mittarit toisivat täydet pisteet. Otetaan puoli pistettä pois. Jää 0,5 pistettä.

Tutkimustulokset: Tutkimus esittää uudenlaisen kuvauksen toimijoiden vuorovaikutuskuvioista HS:n sivuilla. Lehti osoittautui toimijoita lähentävän yleisen edun näkökulman suosijaksi ja muuten asioita sivusta seuraavaksi. Tutkimus kartoittaa myös perusteellisesti HS-yhteiskunnan 'alueen' ja 'väestön'. Kaiken kaikkiaan tuloksena on tukeva kuvaus HS-yhteiskunnan vuorovaikutuksellisesta luurangosta. Liha jäi puuttumaan, mutta rajaus oli tehtävän mittavuuden vuoksi välttämätön. Tulosten abstraktius ja sitoutuneisuus lehden ja lukijoiden käytännöistä vieraisiin teoreettisiin lähtökohtiin heikentävät kuitenkin suoritusta. 1,5 pistettä.

Näillä viidellä mittarilla mitattuna Pietilän ja Sondermannin tutkimus saavuutti 7,5 pistettä maksimaalisesta 15:stä eli se täytti tehtävänsä sanomalehden yhteiskunnan tutkimuksena 50-prosenttisesti. Sanoma Oy:n tuotteissa hyvä luku, mutta onko se hyvä luku yhteiskuntatieteiden tutkimuslaitoksen tuotteissa?

Esa Reunanen

Systemaattinen ylistyslaulu kurittomuudelle

FISKE, John. *Power Plays, Power works*. London, Verso 1993. 312 s.

John Fiskin uusin kirja aikaa 1990-luvun kodittomien asuntolasta ja päättyy 1700-luvun orjalaivan ruumaan, jossa kylki

kyljessä kyhöttäviä mustia rahdataan Amerikkaan. Välillä Fiske vaeltaa yhdysvaltalaisen kulttuurin 'korkeilla' ja 'matalammilla' poluilla erittelemässä vallan ja vastarinnan ilmenemismuotoja yhä monimuotoisemmaksi käyvässä jälki-kapitalismin laboratoriossa. Teoksessa vuorottelevat tarkkanäköiset erittelyt vallan tekniikoiden tehokkuudesta ja oivaltavat tulkinnat ihmisten käyttämistä hanttiin panemisen muodoista.

Power Plays, Power Works on pitkä ja perusteellinen ylistyslaulu erilaisille arkipäivän vastarinnan mekanismeille, joiden avulla vallattomat selviävät valtaapitävien otteesta ja otteesta. Tavaltaan kirja on myös nurinkurinen: se yrittää saada selvää, systematisoida, järjestää ja yleistää vallattomuuden arkipäivää — samalla sen vihaisin kärki on suunnattu juuri sellaisia yhteiskunnallisia voimia vastaan, jotka yleensä järjestyksen puuhiin ja vaatimuksiin ryhtyvät.

Myöntymisen yhteiskuntaan

Kurittomuuden haltuunottoyritystä voi tietysti tulkita kuin piru raamattua ja kysyä, eikö erilaisten vastarinnan ja välttelyn mekanismien ylöskirjaaminen ole hiukan arveluttavaa, aseiden antamista 'systeemin' käsiin. Työhönsä rakentamansa ristiriidan Fiske kohtaa sanomalla, että järjestelmän oman edun mukaista on nöyrytyä hieman niiden edessä, jotka se on niin perusteellisesti alistanut. Ilman tätä — ja ehkä joka tapauksessa — edessä on dramaattisia, väkivaltaisia muutoksia.

Power Plays, Power Works piirtää kuvan jälkikapitalistisista yhteiskunnista, jotka ovat — Yhdysvallat etunenässä — siirtyneet aikaan, jolloin ylhäältä alaspäin suunnattu, yhteisiä tavoitteita esitellyt ja propagoinut yhteiskunnallinen vallankäyttö on jäämässä historiaan. Aika on ajanut ohi yhteiskunnallista *konsensusta* hokeneen poliittisen mallin. Nykyisen sukupuolisouden, rodun, uskonnon, tulotason, koulutuksen, sosiaalisen taustan jne. ristitilussa ihmiset ovat milloin mi-